

Međunarodni simpozij o Benjaminu Kállayu, Budimpešta, 26. rujna 2003.

U organizaciji Instituta za povijesne znanosti i Europskog instituta u Budimpešti u Konferencijskoj dvorani Mađarske akademije znanosti u Budimu 26. rujna 2003. održan je međunarodni znanstveni skup o Benjaminu Kállayu, jednome od najznačajnijih političara novovjekovne povijesti Ugarske. Skup je održan u povodu obilježavanja stote obljetnice njegove smrti. Kao zajednički ministar financija koji je ujedno bio nadležan za Bosnu i Hercegovinu, B. Kállay je u zajedničkim ministarstvima Austro-Ugarske Monarhije zauzimao položaj koji je opsegom djelovanja i širinom utjecaja usporediv s položajem drugoga velikog mađarskog političara u zajedničkim institucijama Monarhije, ministra vanjskih poslova grofa Julija Andrásyja, tvorca Austro-Ugarske nagodbe 1867. godine. Svojom svestranom naobrazbom iz humanističkih znanosti Kállay je bio uzor suvremenima koji su u aristokratskim manirima i klasičnoj naobrazbi vidjeli preduvjet svakog političkog djelovanja.

Benjamin von Kállay (Nagykállo, 22. XII. 1839.-Beč, 13. VII. 1903.) još je kao mladić naučio srpski, ruski i turski jezik. Njegova majka Amalija potjecala je iz mađarizirane srpske obitelji Blašković von Ebeck. Julije Andrásy postigao je kao ugarski ministar predsjednik da Kállay kao dvadesetdevetogodišnjak bude imenovan generalnim konzulom u Beogradu (1869.-1875.), što je, s obzirom na Kállayeve godine predstavljalo izuzetak u diplomatskoj praksi Monarhije. Tijekom boravka u Srbiji Kállay zamjećuje ruski utjecaj u toj zemlji te o tome izvješćuje Beč. Na mađarskom je objavio knjigu o povijesti srpskog ustanka, koja postoji i u njemačkom prijevodu, *Die Geschichte des serbischen Aufstandes 1807-1810*, Beč, 1910. i knjigu o srpskoj povijesti, *Geschichte der Serben*, Budapest, Wien, Leipzig, 1878., koja je uskoro prevedena na srpski jezik, (*Istorija srpskog naroda*, Beograd, 1882.) Od ostalih njegovih djela valja izdvojiti *Die Orientpolitik Rußlands (1878.)*. Nakon povratka u Budimpeštu brani Andrásyjeve ideje o opravdanosti zauzeća Bosne i Hercegovine, protiv kojega su bili mađarsko javno mnijenje i mnogi ugarski političari. Franji Josipu I. predao je 10. IV. 1877. memorandum u kojem je izložio svoje ideje o upravi Monarhije u Bosni i Hercegovini. Godine 1878. zastupnik je Monarhije u međunarodnoj istočnorumeljskoj komisiji u Plovidivu, a 4. IX. 1878. postavljen je za prvoga odjelnog predstojnika u Ministarstvu vanjskih poslova. Od 1882. do 1903. kao zajednički ministar financija Austro-Ugarske Monarhije upravlja Bosnom i Hercegovinom. Bio je među vodećim suvremenim poznavateljima istočnog i balkanskog pitanja. U svome pristupnom govoru u Ugarskoj akademiji znanosti, održanom 20. svibnja 1883., iznio je tezu o civilizacijskoj misiji Ugarske na Istoku. ("Ungarn an der Grenzen des Orients und des Occidents", *Ungarische Revue*, Budimpešta, 1883., 428.-489.) Kao zajednički ministar financija anonimno je objavio knjigu u kojoj je geopolitičkim argumentima zagovarao dominaciju Ugarske na Balkanu, težeći promovirati Ugarsku u zaštitnicu istočnih granica Monarhije. Ujedno se angažirao na promicanju teza kojima je cilj bio pružiti geopolitičke i geostrategijske argumenate za za priključenje Bosne i Hercegovine Ugarskoj kada preustroj dualističkog uređenja Austro-Ugarske Monarhije postane politički aktualan. (*Die Lage der Mohamedaner in Bosnien*, von einem Ungarn [B. Kállay], Beč, 1900.) U Bosni i Hercegovini Kállay je provodio politiku onemogućivanja institucionalizacije hrvatskog i srpskog nacionalnog pokreta, težeći stvoriti bošnjačku naciju kao protutežu hrvatskoj i srpskoj. Svjestan ograničenja koje mu je nametao položaj zajedničkog ministra financija, ali i činjenice da mađarska politička posezanja za Bosnom i Hercegovinom izazivaju napetosti

među dvjema vladajućim nacijama Monarhije, trudio se osnažiti mađarski utjecaj u Bosni ponajprije prodorom mađarskog kapitala.

Svojim nastojanjima da Bosna i Hercegovina bude uvrštena kao *corpus separatum* u ugarsku polovicu Monarhije mađarski političari nisu proturječili samo nastojanjima Austrije da Bosna i Hercegovina postane općedržavno područje, koje će posredno utjecati na osnaživanje zajedničkih državnih institucija, nego i težnjama hrvatskih političara za povezivanjem Bosne i Hercegovine s Hrvatskom, nastojanjima Kraljevine Srbije da, oslanjajući se na bosanskohercegovačke Srbe, Bosnu i Hercegovinu pripoji Srbiji, ali i nastojanjima muslimana koji su, premda inače vrlo skloni Mađarima, težili prema autonomiji Bosne i Hercegovine, bilo njezinim vraćanjem u okvire Osmanskog carstva, bilo u okviru Austro-Ugarske Monarhije. Spomenute tenzije između Beča i Pešte te divergentna nastojanja bosanskohercegovačkih nacionalnih i konfesionalnih grupacija Kállay je bezuspješno pokušao ublažiti traženjem političkog oslonca u begovskom veleposjedničkom sloju, modernizacijom zakonodavnog i upravnog sustava te stvaranjem bošnjačke nacije kao političke austrougarskim vlastima lojalne nacije.

Organizatori znanstvenog skupa o B. Kállayu odlučili su se, svjesni kompleksnosti problematike, ali i povodeći se za nekim "modernim trendovima", nasloviti simpozij *Modernizacija i zajednički život bosanskih nacija u Austro-Ugarskoj Monarhiji (Modernisierung und das Zusammenleben der bosnischen Nationen in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie)*. Pritom su ipak vodili brigu o tome da sve što je bitno bude zastupljeno. Radni jezici skupa bili su njemački i mađarski, te će i radovi u zborniku sa skupa biti objavljeni na jednome od ta dva jezika, uz sažetak na drugome. Skup je otvorio sveučilišni profesor dr. Ferenc Glatz, redoviti član Mađarske akademije znanosti i direktor Instituta za povijesne znanosti u Budimpešti. Nazočne je pozdravio i dr. Kristóf Kállay, veleposlanik u miru. Na skupu su u velikom broju bili zastupljeni i drugi članovi obitelji Kállay iz Budimpešte, Zagreba i Beča.

Prijepodneveni dio skupa otvorila je dr. Ágnes Várkony, profesor emeritus iz Budimpešte s prilogom *Benjamin Kállay und die positivistische Geschichtsbetrachtung* (sve naslove izložit ću na njemačkom bez posebnog navođenja radova na mađarskom jeziku). Zatim je izlagala dr. Sarlota Lakatos iz Jösa Andrés Museum Kállay-Sammlung iz grada Nyiregyház s prilogom *Der familiäre Hintergrund: adelige Bildung und bürgerliche Lebensführung*. Dr. Geza Vasas iz Budimpešte izložio je rad pod naslovom *Die Berührungspunkte des Liberalismus und Konservatismus (Benjamin Kállay und Johann Asbóth)*, a prof. dr. Rüdiger Malli sa Sveučilišta u Grazu referat naslovljen *Die Bosnien-Konzeption von Benjamin Kállay*. Usljediła su tri rada iz gospodarske problematike. Dr. Dževad Juzbašić iz Sarajeva, redoviti član Akademije znanosti i umjetnosti Bosne i Hercegovine, izložio je referat *Die Wirtschafts- und Verkehrspolitik Benjamin Kállay's in Bosnien-Herzegowina*, a doc. dr. János Majdán sa sveučilišta u Pečuhu referat *Ungarische Investitionen in Bosnien-Herzegowina*. Dr. Anatol Schmied-Kowarzik iz Austrijskog instituta za istočnu i jugoistočnu Europu u Beču pročitao je referat *Bosnien-Herzegowina in der österreichisch-ungarischen Zoll- und Handelsgemeinschaft (Diskussionen um das Zoll- und Handelsbündnis von 1899)*.

U poslijepodnevnom dijelu izlaganja bile su zastupljene raznovrsne teme: politika, školstvo, historiografija, etnologija (junačke pjesme kao predložak za proučavanje kulturnog i nacionalnog identiteta). Horst Haselsteiner sa Sveučilišta u Beču pročitao je referat pod naslovom *Die Unterrichts- und Schulpolitik in Bosnien-Herzegowina in der Ära- Kállay*. Zatim je pročitao rad dr. Dženane Buturović direktorice Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, koja nije mogla sudjelovati u radu

skupa. Rad je naslovljen *Von der Entdeckung der bosniakischen Heldenlieder zu der bosniakischen Identität: Kosta Hörmann und Benjamin Kállay*. Dr. Valeria Heuberger iz Austrijskog instituta za istočnu i jugoistočnu Europu u Beču osvrnula se u radu *Benjamin Kállay's Politik in Bosnien-Herzegowina und das Osmanische Reich* na uzajamnu ovisnost Kállayeve politike u Bosni i Hercegovini i politike Osmanskog Carstva kojemu su, sve do aneksije 1908., bila međunarodno priznata suverena prava nad Bosnom i Hercegovinom. Dr. Imre Ress iz Instituta za povijesne znanosti u Budimpešti upozorio je na samostalnu tiskovnu politiku Zajedničkog ministarstva financija i njezine propagandne učinke u radu *Benjamin Kállay, als Medienpolitiker – die Schaffung und Vermittlung des neuen Bosnien-Bildes für In- und Ausland*.

U završnom dijelu skupa pročitani su referati u kojima su razmotreni konfesionalna problematika u Bosni i Hercegovini, koncepcije o Bosni i Hercegovini u srpskoj politici te prikazivanje Benjamina Kállaya u srpskoj historiografiji. U radu dr. Zorana Grijaka, znanstvenog suradnika u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu, naslovljenom *Probleme des Katholizismus in Bosnien-Herzegowina (Benjamin Kállay und der Erzbischof von Bosnien Josip Stadler)*, iznijeti su uzroci napetosti u odnosima između Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini i austrougarskih vlasti u razdoblju Kállayeve uprave. Dr. Árpád Hornyák, znanstveni suradnik na Sveučilištu u Peču izložio je rad *Bosnien-Herzegowina in der serbischen Politik im 19. Jahrhundert*. Mr. Ágnes Ózer iz Gradskog muzeja u Novom Sadu upozorila je u radu *Die Darstellung von Benjamin Kállay in der serbischen Historiographie*, da je u povijesnim knjigama i tisku Benjamin Kállay prikazivan kao neprijatelj ujedinjenja jugoslavenskih naroda, te kao političar protiv kojega treba svim sredstvima istupiti s pravom srpskog naroda na samoodređenje i ujedinjenje.

Referati sa skupa svojom raznovrsnošću pokrili gotovo sva važnija pitanja vezana uz život i djelovanje B. Kállaya, a vrsnoćom elaboracije tema znatno produbili spoznaje o austrougarskom razdoblju u Bosni i Hercegovini koje se, ne bez razloga, uvelike identificira s Kállayem, jer je on kao dugogodišnji ministar nadležan za Bosnu i Hercegovinu oblikovao kompleksan sustav njezina upravljanja, bez presedana u novovjekom europskom pravnom i političkom sustavu, kojega su se strogo pridržavali svi njegovi nasljednici na položaju zajedničkog ministra financija.

ZORAN GRIJAK